

MEZINÁRODNÍ KONFERENCE KRAJINA SÍDLA PAMÁTKY 2025: VODA

Milovníci architektury a přírody se letos již potřetí setkali na mezinárodní konferenci Krajina Sídla Památky, která se konala 23. dubna na Fakultě stavební VUT v Brně. Tématem letošního ročníku byla voda ve všech jejích podobách, kvalitách a místech výskytu. Voda je neoddělitelnou součástí našeho života a prostředí. Ve formě vodních toků je dynamická, zatímco ve formě vodních ploch je klidná a statická. Může být pitná, nepitná, dešťová, pramenitá, zásaditá, kyselá, sladká nebo slaná – vlastností vody je mnoho.

Konference Krajina Sídla Památky 2025 se zaměřila na živel, který formuje naši krajinu, ovlivňuje vývoj sídel i charakter památek. Jak tento prvek vnímáme dnes a jaký vztah k němu měli naši předci, bylo hlavním tématem třetího ročníku. Vodu nalezneme všude kolem nás – stačí se jen pozorně dívat. Přednášející z různých oborů sdíleli své poznatky a zprostředkovali účastníkům hlubší pochopení vody v současné společnosti. Společně otevřeli otázky identity, proměnlivosti a paměti, které jsou s vodou nerozlučně spjaty. Sdíleli příběhy, které v krajině vypráví právě voda – často tiše, ale vytrvale.

Ústav architektury, který konferenci pořádá, letos slaví dvacetileté výročí svého založení. Úvodní slovo měl zástupce vedoucího ústavu Tomáš Pavlovský, který představil vybrané studentské práce spojené s tématem vody.

Následovaly prezentace v kategoriích krajina, sídla a památky, z nichž po třech z každé kategorie byly vybrány do hlavního programu. Profesor Jiří Kupka z ČVUT v Praze se věnoval roli vody jako klíčového prvku v historické i současné zahradní architektuře. Voda v zahradách nese bohatou symboliku a zároveň utváří mikroklima i kompozici prostoru. Od rajských dvorů až po moderní adaptační strategie na klimatické změny slouží vodní prvky jako prostředek řádu, obnovy a smyslového prožitku. Archi-

tekt Mario Barra, také z pražského ČVUT, se zaměřil na vývoj vodního režimu v oblasti dnešního velkolomu ČSA pod zámkem Jezeří, kde do 20. století dominovalo Komořanské jezero a síť vodních toků včetně řeky Bíliny. Industrializace a těžba dramaticky proměnily krajinu – tok Bíliny byl zatrubněn, vodní plochy zanikly a potoky byly přeloženy. Prezentace nabídla historický přehled a nastínila možnosti obnovy vodního režimu po útlumu těžby. Vladislava Říhová z Univerzity Pardubice a Jakub Ivánek z Ostravské univerzity se věnovali uměleckým dílům spojeným s vodními a vodohospodářskými stavbami v období socialistického Československa. Od roku 2016 jsou tato díla systematicky zaznamenávána v databázi Sochy a města. Umělecké výzdoby přehrad, úpraven vody či administrativních budov často nesly konzervativní ikonografii spojenou s vodou, ale vyskytly se i progresivní realizace – například „Umělá krajina“ u vodní elektrárny Dalešice. Monika Stará z Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem prezentovala jiný pohled na proměny vodních toků a ploch v důsledku těžby v oblasti Severočeské hnědohorné pánve. Těžba hnědého uhlí zásadně ovlivnila hydrologii krajiny – tok řeky Bíliny byl přeložen do potrubí, menší toky byly upraveny, či zanikly. Voda se však zároveň stala nástrojem obnovy – hydrické rekultivace představovaly důležitý prostředek regenerace posttěžební krajiny. Příspěvek sledoval příklady těchto proměn a otevřel otázku, jak historické zkušenosti mohou ovlivnit budoucí vývoj území. Karel Hamberger a Lubomír Zeman z loketského pracoviště Národního památkového ústavu popsali proměny vodního prostředí Karlových Varů a jeho vliv na urbanismus města. Minerální prameny a krajina utvářely specifickou strukturu lázeňského území

včetně kolonád, nábřežních promenád a vřídlovodů. Po zkušenostech s povodněmi byly břehy zpevňovány, vznikaly sklápěcí lávky i kamenné zdi. Postupně se měnila podoba říčního prostoru – od romantických projížděk po degradace ve 20. století. Anna Magni z Mendelovy univerzity v Brně se zaměřila na roli vody v krajinářském řešení obytných souborů z 60.–80. let 20. století. Tyto sídlištní celky se vyznačovaly štedrým podílem volných ploch, jejichž uspořádání reagovalo na hygienické a sociální potřeby doby. Voda zde figurovala jako tvůrčí i funkční prvek – ve formě vodních prvků, přirozených toků i odvodnění. Představila příklady, kde voda spoluutvářela charakter zástavby, a porovnávala tehdejší přístupy s dnešními výzvami spojenými s klimatickou změnou a udržitelností. Jiří Riezner, také z UJEP, se věnoval bystřinám v širším okolí Ústí nad Labem, které byly ovlivněny jak přirozenými, tak antropogenními procesy. Vzhledem k členitému reliéfu se zde vyskytovaly četné vodní toky s malým povodím, vysokým sklonem a dynamickým režimem. Erozní a transportní činnost vedla k nutnosti hrzení bystřin. To bylo systematicky prováděno od konce 19. století. Zásahy sloužily jak ochraně proti povodním, tak stabilizaci svahů a zlepšení splavnosti Labe. Mnohé z těchto historických staveb se zachovaly v dobrém stavu dodnes. Lucie Hronová Šafářová z MENDELU vysvětlila, jak voda významně formovala historické zahrady, parky a krajinu kolem Olomouce. Ve středověku město obtékaly větvené vodní toky,

kteřé byly součástí renesančních a barokních zahrad s fontánami a bazény. Zřízení bastionové pevnosti v 18. století většinu zahrad zničilo, ale v okolí zůstaly vodní plochy a mokřiny využívané k rekreaci. Ty spolu s upravenými vodotečemi tvořily důležitý prvek biodiverzity a estetiky. Od 19. století se staly součástí městských parků a jejich hodnoty by měly být využity při dalším plánování města. Lenka Gebauerová z VUT v Brně se zaměřila na vodu jako klíčový prvek pro venkovská sídla, kdy sloužila k zásobování, setkávání i posilování identity. Ve 20. století je industrializace a meliorace výrazně omezily. Studie zkoumala proměny a obnovu vodních prvků v pohraničí Česka a Rakouska. Výzkum

ukázal rozdíly v přístupu k ochraně a nabídl doporučení pro jejich zachování a využití v adaptaci sídel na klimatické změny.

Tyto hlavní prezentace byly doplněny o kratší ukázky témat, které se věnovaly environmentálnímu vzdělávání, léčebným metodám, městským nábřežím nebo třeba i kresebným způsobům, jak vodu ztvárnit.

Veškeré, i výše neprezentované příspěvky, budou k dispozici v konferenčním sborníku, který bude vydán v průběhu léta a bude volně ke stažení na webových stránkách www.krajinasidlapamatky.cz.

Konference nabídla širokou škálu zajímavých témat a opět ukázala, jak úzce jsou propojeny krajina, sídla a památky. Prezentace zdůraznily důležitost péče o krajinu a historické památky a jejich ochranu před negativními vlivy moderní doby. Už nyní je však připravován další ročník konference, který se bude konat 22. dubna 2026 opět na stejném místě – v historické aule Fakulty stavební Vysokého učení technického v Brně.

*Ing. arch. Adam Guzdek, Ph.D.
Ústav architektury
Fakulta stavební
Vysoké učení technické v Brně*